

KIEDY DZIECKU GROZI DYSLEKSJA? INFORMACJE DLA RODZICÓW

Dysleksja to specyficzne zaburzenie uczenia się, polegające na trudnościach w opanowaniu płynnego czytania i pisania bez błędów ortograficznych. Występuje u osób inteligentnych, które bez trudu myślą logicznie i nabywają wiedzę – a mimo to bez specjalnej pomocy (terapii pedagogicznej) nie udaje im się zapamiętać, w jaki sposób zapisać konkretne słowa.

Przyczyną dysleksji są fragmentaryczne opóźnienia w rozwoju niektórych funkcji intelektualnych, uwarunkowane najprawdopodobniej genetycznie. W rozwoju umysłowym dziecka z dysleksją, którego ogólna inteligencja jest w normie, a często ponadprzeciętna, występują pewne drobne wyseпки słabo rozwiniętych zdolności. Krajobraz tego archipelagu bardzo różni się u poszczególnych dzieci z dysleksją pod względem liczby i powierzchni wysepek. Reprezentują one funkcje percepcyjne odpowiedzialne za naukę czytania i pisania, przede wszystkim spostrzegawczość wzrokową i słuchową, umiejętność wyróżniania w obrazie elementów składowych (analiza wzrokowa) i głosek w słowie (analiza słuchowa), składania elementów obrazu w całość (synteza wzrokowa) i głosek w słowo (synteza słuchowa), zdolność do integracji między wrażeniami wzrokowymi i słuchowymi oraz koordynację wzrokowo-ruchową. Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu powoduje także nieprawidłowa lateralizacja – kiedy dziecko wykonując czynności wymagające użycia jednej ręki, nogi lub oka posługuje się np. prawą ręką, ale lewą nogą, albo lewą ręką i prawym okiem lub jest oburęczne¹. Również wada wymowy może przyczynić się do rozwoju dysleksji, podobnie jak słaba pamięć wzrokowa lub słuchowa.

Charakter tych wybiórczych opóźnień w rozwoju może zdiagnozować tylko psycholog przy użyciu specjalistycznych testów. Na podstawie tych badań opracowuje się indywidualny program terapii rozwijającej słabsze funkcje, dzięki której dziecko może nadrobić opóźnienia i opanować poprawne pisanie i czytanie – tym szybciej i łatwiej, im wcześniej zostało zgłoszone do specjalisty. Najkorzystniejsze dla dziecka jest odkrycie takich „wysepek” słabszego rozwoju jeszcze przed rozpoczęciem formalnej nauki. Wtedy jest czas, aby intensywnie popracować i wystartować w szkole bez tego obciążającego bagażu, który szybko doprowadzi do kłopotów w nauce i stresu. Nie znaczy to oczywiście, że w późniejszym wieku jest już za późno na pomoc – nawet u dorosłych przy systematycznej pracy można osiągnąć poprawę.

W zachowaniu dzieci zagrożonych dysleksją na szczęście łatwo da się zaobserwować pewne charakterystyczne cechy, dzięki którym rodzice lub nauczyciele mogą skierować malucha do psychologa we wczesnym wieku. Przedstawiamy je poniżej². Jeśli rozpoznasz te oznaki (niekoniecznie wszystkie) u swojego dziecka, bez wahania zgłoś się z nim do poradni psychologiczno-pedagogicznej. Im więcej występujących objawów, tym bardziej prawdopodobne, że dziecko zostanie dyslektykiem, jeśli dorośli mu nie pomogą.

Wiek niemowlęcy (0-1 lat)

- dziecko nie raczkuje lub mało raczkuje, gorzej od większości rówieśników utrzymuje równowagę w postawie siedzącej lub stojącej;
- przejawia minimalne dysfunkcje neurologiczne, np. obniżone napięcie mięśniowe, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do końca pierwszego roku życia.

Wiek poniemowlęcy (2-3 lata)

- trudności z utrzymaniem równowagi, automatyzacją chodu, opóźnienie w rozpoczęciu chodzenia i biegania;
- mała zręczność manualna, nieporadność w samoobsłudze (np. myciu rąk, jedzeniu łyżką), mała sprawność w zabawach manipulacyjnych (np. budowaniu z klocków);
- dziecko nie próbuje samo rysować,
- w wieku 2 lat nie naśladuje rysowania linii,

¹ Prawidłowa lateralizacja to posługiwanie się w takich przypadkach okiem, ręką i nogą znajdującymi się po tej samej stronie ciała.

² Wg: M. Bogdanowicz (2006) *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*. Gdańsk, Wydawnictwo „Harmonia”.

- w wieku 2 lat i 6 miesięcy nie potrafi naśladować kierunku poziomego i pionowego linii,
- w wieku 3 lat nie umie narysować koła;
- późno wypowiada pierwsze słowa,
- późno buduje zdania.

Wiek przedszkolny (3-5) lat

- dziecko słabo biega,
- ma kłopoty z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika,
- z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze,
- jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych,
- z powodu trudności niechętnie wykonuje czynności samoobsługowe (np. zapinania małych guzików, sznurowania butów), nie lubi zabaw manipulacyjnych takich jak nawlekanie koralików
- ma trudności w budowaniu z klocków,
- nie chce rysować, jego obrazki są prymitywne w formie (choć bogate treściowo),
- nieprawidłowo trzyma ołówek, rysując za mocno lub za słabo go przyciska,
- nie umie narysować koła w wieku 3 lat, kwadratu i krzyża w wieku 4 lat, trójkąta i kwadratu opartego na kącie w wieku 5 lat;
- ma trudności w składaniu według wzoru obrazków pociętych na części, puzzli, mozaik,
- mowa rozwija się z opóźnieniem,
- dziecko nieprawidłowo wymawia wiele głosek, ma trudności z wypowiedzianiem nawet niezbyt złożonych wyrazów (częste przekręcanie słów), wydłużony jest okres posługiwania się neologizmami,
- ma trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów oraz aliteracji³,
- ma trudności z zapamiętywaniem i przypominaniem nazw (szczególnie sekwencji nazw, takich jak pory dnia, nazwy posiłków),
- ma trudności z zapamiętywaniem krótkich wierszyków i piosenek,
- ma trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań pojedynczych,
- obserwujemy opóźniony rozwój lateralizacji przejawiający się brakiem preferencji jednej ręki,
- z końcem wieku przedszkolnego dziecko nie umie wskazać prawej ręki (myli się).

Klasa 0 (6-7 lat)

- dziecko słabo biega i skacze,
- ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze,
- ma trudności z uczeniem się jazdy na nartach, łyżwach, rowerze,
- ma trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi, np. z zawiązywaniem sznurowadła na kokardkę, z używaniem widelca, nożyczek,
- ma trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania, np. pomimo wielu ćwiczeń niewłaściwie trzyma ołówek w palcach, w niewłaściwym kierunku kreśli linie pionowe (od dołu do góry) i poziome (od prawej do lewej),
- ma trudności z rzucaniem i chwytem piłki,
- nieprawidłowo trzyma ołówek,
- ma trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowaniem rombu);
- ma trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki, trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- ma trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m-n. t-l) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-g-b-d);

³ aliteracje - tak samo brzmiące początki słów, np. **oko** – **okręt**.

- dziecko ma wadę wymowy lub przekręca trudne wyrazy,
- robi błędy w budowaniu wypowiedzi, błędy gramatyczne,
- ma trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych obrazujących stosunki przestrzenne: nad-pod, za-przed, wewnątrz-na zewnątrz,
- ma trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z-s, b-p, k-g) w porównywanych słowach, np. koza-kosa,
- myli nazwy zbliżone fonetycznie,
- ma trudności z dokonywaniem operacji na cząstkach wyrazów (np. sylabach, głoskach) w takich zadaniach, jak wydzielanie sylab i głosek ze słów, składanie głosek w słowo, analizowanie struktury fonologicznej słów (np. w poleceniach typu odszukaj słowa ukryte w nazwie "lewkonია"), rozpoznawanie i tworzeniem rymów i aliteracji (np. w poleceniach typu: wymyśl rym do słowa "mama", które słowa się rymują "Tomek-Adam-domek", a które słowo brzmi inaczej; które słowa brzmią podobnie "kolejka-pociąg-kolega"),
- ma trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
- ma trudności z zapamiętywaniem nazw,
- ma trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencji, takiego jak nazwy dni tygodnia, pór roku, sekwencji czasowej: wczoraj-dziś-jutro i sekwencji cyfr w szeregach 4-cyfrowych;
- w rozwoju lateralizacji obserwujemy brak ustalenia ręki dominującej; dziecko nadal jest oburęczne;
- ma trudności ze wskazywaniem na sobie części ciała, gdy określa terminami prawe-lewe (np. prawa ręka)
- nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. drzwi na prawo)
- widzimy zaburzenia dotyczące trudności z określaniem pór roku i dnia;
- dziecko czyta bardzo wolno, głównie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnie wtórnej syntezy,
- przekręca wyrazy,
- nie rozumie przeczytanego zdania;
- często pisze litery i cyfry jak w lustrzanym odbiciu,
- odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

wiek szkolny (klasy I-III)

- dziecko ma trudności z opanowaniem jazdy na hulajnodze, dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach,
- niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w-f, ponieważ ma trudności z wykonywaniem niektórych ćwiczeń, np. układów gimnastycznych;
- nie opanowało w pełni czynności samoobsługowych związanych z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem);
- ma trudności w rzucaniu do celu i chwytaniu,
- niechętnie rysuje i pisze,
- źle trzyma ołówek lub długopis, zbyt mocno przyciska narzędzie, przez co ręka szybko się męczy,
- ma trudności z rysowaniem szlaczków w liniaturze zeszytu, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych,
- brzydko rysuje (poziom wykonania nieadekwatny do wieku życia) i niestarannie pisze (nie mieści się w liniaturze, zagina "ośle uszy" na rogach kartek zeszytu, pisze wolno);
- ma trudności z wyróżnianiem elementów z całości i/lub ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków,
- ma trudności z wyodrębnieniem szczegółów różniących dwa obrazki,
- ma trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. liter m-n, t-l) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-b-b-d);
- ma wadę wymowy,
- przekręca złożone wyrazy,
- używa sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym, ma trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne: nad-pod, na

- zewnątrz-wewnątrz,
- ma trudności z pamięcią słuchową dotyczące zapamiętywania sekwencji nazw, sekwencji czasowej, kolejności szeregów czterocyfrowych, wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
 - ma trudności z szybkim wymianianiem nazw, np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów,
 - ma trudności z nazywaniem i zapamiętaniem liter alfabetu, powtarzaniem z pamięci szeregów słów oraz szeregów cyfrowych,
 - ma trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia;
 - nadal utrzymuje się u niego oburęczność;
 - ma trudność z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określaniem ich terminami prawo-lewo,
 - ma trudności z określaniem położenia przedmiotów względem siebie,
 - pisze litery i cyfry zwierciadlanie i/lub zapisuje wyrazy od prawej do lewej strony;
 - bardzo wolno czyta i stosuje prymitywną technikę (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), choć popełnia niewiele błędów,
 - bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym liczne błędy, wynikające z tego, że dziecko domyśla się treści na podstawie kontekstu,
 - niewłaściwie i słabo rozumie przeczytany tekst;
 - ma trudność z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (np. wielkie litery pisane: F, H, Ł, G),
 - myli litery podobne pod względem kształtu, np. l-t-l, m-n,
 - myli litery identyczne, lecz inaczej położone w przestrzeni, np. p-b, b-d
 - popełnia błędy podczas przepisywania tekstów;
 - myli litery odpowiadające głoskom podobnym fonetycznie (np. z-s, g-k, w-f, d-t),
 - ma trudności z zapisywaniem zmiękczeń, myli głoski i-j, głoski nosowe ą-om, ę-em,
 - nagminnie opuszcza, dodaje, przestawia, podwaja litery i sylaby,
 - pisze wyrazy bezsensowne,
 - trudności nasilają się podczas pisania ze słuchu,
 - ma trudności z określaniem pory roku, dnia, czasu na zegarze.